

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Εμφύλιοι πόλεμοι στον σύγχρονο κόσμο Σημειώσεις

Γιώργος Μαργαρίτης

Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Άδειες Χρήσης

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons. Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα. Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.

Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα

Άδειες Χρήσης.....	2
Χρηματοδότηση.....	2
Ενότητα 1η: Η διάχυση των εμφυλίων συγκρούσεων στην εποχή μας	4
Ενότητα 2η: Γενικά χαρακτηριστικά των εμφυλίων πολέμων.....	5
Ενότητα 3η: Αμερικανικός εμφύλιος πόλεμος (1861 – 1865).....	7
Ενότητα 4η: Ρωσικός εμφύλιος πόλεμος (1918 – 1922).....	10

Ενότητα 1η: Η διάχυση των εμφυλίων συγκρούσεων στην εποχή μας

Διανύουμε μία εποχή όπου πολλές ένοπλες διαμάχες χαρακτηρίζονται ή μπορούν να χαρακτηριστούν ως “εμφύλιοι πόλεμοι”. Σε αυτήν την κατηγορία πολλοί ερευνητές κατατάσσουν πολέμους που προκαλούνται από την αποδόμηση κρατών (Γιουγκοσλαβία 1990 – 2000), από την έκπτωση του μετα-αποικιακού κρατικού μοντέλου (Σουδάν, Νιγηρία, Σομαλία κλπ.), από κοινωνικής υφής διαμάχες με θρησκευτικό ή φυλετικό παρονομαστή (Σουνίτες και Σίίτες σε πολλά αραβικά κράτη, κεντρικές πολιτείες της Ινδίας κά). Πρόσφατα η αναταραχή στον αραβικό κόσμο φαίνεται πως σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να κλιμακώσει εμφυλίους πολέμους (Λιβύη, Συρία). Το υπόβαθρο αυτής της διάχυτης παρουσίας εμφυλίων συγκρούσεων στην εποχή μας φαίνεται ότι είναι η κυριαρχία της χωρίς φραγμούς “αγοράς” – της λειτουργίας του καπιταλιστικού συστήματος στις ημέρες μας. Μέσα σε ένα καθεστώς που περιορίζει τις αρμοδιότητες και τις λειτουργίες του Κράτους και διαρθρώνει όλες τις κοινωνικές λειτουργίες με μοναδικό άξονα τους κανόνες της καπιταλιστικής ανάπτυξης (μεγιστοποίηση των ποσοστών κέρδους κλπ.) τότε οι κρατικές δομές αποσαθρώνονται και τα κράτη υποχρεώνονται να λειτουργήσουν ως επιχειρήσεις.

Μία τέτοια εξέλιξη δημιουργεί, το γνωρίζουμε καλά αυτό, ισχυρές αναταράξεις στα ισχυρά κράτη της “δύσης” και εξαιρετικά δύσκολες καταστάσεις στα πιο αδύναμα από αυτά (το ελληνικό παράδειγμα και η κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Οι ίδιες όμως εξελίξεις είναι πραγματικά καταστροφικές για τα κράτη της Αφρικής, της Ασίας – και ίσως αργότερα της λατινικής Αμερικής – που διαφέρουν ως προς την Ευρώπη ακριβώς στη μη ολοκλήρωση της εθνικής τους υπόστασης. Η νέα αυτή κατάσταση τα συναντά σε ενδιάμεση φάση στη διαδικασία “εθνογένεσης” και συχνά τα διαλύει, τα κατακερματίζει ενισχύοντας κάθε αποσχιστική τάση. Οι εμφύλιες διαμάχες γίνονται τότε καθεστώς καθώς αρθρώνονται στις εκεί υπάρχουσες προ-κρατικές δομές (φυλετικές, θρησκευτικές, κά).

Ο όρος “εμφύλιοι πόλεμοι”

Η περιγραφή ενός πολέμου ως “εμφυλίου” συναντούσε πάντοτε αντιδράσεις και προβλήματα. Καλύτερο παράδειγμα γι αυτό είναι η επιμονή του στρατοπέδου των νικητών του “δικού μας” εμφυλίου πολέμου στο να τον κατονομάσουν ως τέτοιο. Μέχρι το 1974 ο όρος που χρησιμοποιούνταν από τους νικητές ήταν “συμμοριτοπόλεμος” και η χρήση του όρου εμφύλιος ήταν απαγορευμένη ή και ποινικά κολάσιμη ως το 1974 (Νόμος για “αναμόχλευση παθών” κλπ.).

Παρόλο που το φαινόμενο του εμφυλίου πολέμου απασχόλησε πολλούς από την αρχαιότητα (Θουκυδίδης) ως σήμερα, δύσκολα μπορούμε να βρούμε σταθερό ορισμό γι ‘ αυτόν. Ο ορισμός ενός πολέμου ως εμφυλίου μπορεί να είναι περιγραφικός και μόνο – να δωθεί δηλαδή με βάση τα συμπτώματα και όχι με την ταύτιση με έναν απόλυτο γενικό ορισμό. Ας σημειωθούν εδώ και τα παιχνίδια της ετυμολογίας: στη γλώσσα μας οι πόλεμοι αυτοί ορίζονται ως “εμφύλιοι” – που λαμβάνουν δηλαδή χώρα στο εσωτερικό της “φυλής” - ενώ στις λατινογενείς γλώσσες ο αντίστοιχος ορισμός αναφέρεται σε “πολιτικούς” πολέμους – που συμβαίνουν δηλαδή μέσα στην “πόλη” ή στο “πολιτικό σώμα” (*guerre civile, civil war*,

Η κατάχρηση του όρου “εμφύλιος πόλεμος”

Παρατηρείται μία κατάχρηση του όρου “εμφύλιοι πόλεμοι” από τη δεκαετία του 1990 ως σήμερα. Στην ιστοριογραφία ο όρος αποδίδεται σε συγκρούσεις που οπωσδήποτε δεν κατατάσσονταν σε αυτήν την κατηγορία στα προηγούμενα χρόνια: παράδειγμα η καταγραφή ως “εμφυλίων” πολέμων των συγκρούσεων που έγιναν ανάμεσα στα ένοπλα σώματα που οργάνωσαν τα κατοχικά καθεστώτα στη διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου – Τάγματα Ασφαλείας στην Ελλάδα, Milice στη Γαλλία κλπ. - και των ένοπλων δυνάμεων της Αντιφασιστικής Αντίστασης. Το ίδιο συμβαίνει και με διαμάχες που ως τώρα αποδίδαμε στο γενικό πλαίσιο των αποικιακών πολέμων. Οι αιτίες για ετούτη την κατάχρηση υποκρύπτουν, θεωρούμε, πολιτική σκοπιμότητα:

Διακρίνεται η ανάγκη εξοβελισμού της ιδέας ενός ταξικού, απελευθερωτικού ή επαναστατικού πολέμου με την αναγωγή του σε “εμφύλιο” σε τρόπο ώστε να παραβλέπονται κοινωνικά ή άλλα χαρακτηριστικά (αποικιοκρατικά ή ιμπεριαλιστικά).

Διακρίνεται η ανάγκη εξωραϊσμού της αποικιοκρατίας μέσα από την ανάδειξη των εσωτερικών, “εμφυλίων” συγκρούσεων στα κράτη που απαλλάχθηκαν από αυτή (Αφρική κλπ.).

Με τη “μόδα” του “παν-εμφυλίου” προσδιορισμού των πολέμων απανταχού γης επιχειρείται η μετάθεση των ευθυνών στους ίδιους τους λαούς, στις τοπικές κοινωνίες και συνακόλουθα επιδιώκεται η απαλλαγή από κάθε πολιτική και ηθική ευθύνη του ιμπεριαλισμού, του καπιταλισμού και της νεο-αποικιοκρατίας. Συχνά εξάλλου οι “εμφύλιοι” δίνουν το πρόσχημα για επεμβάσεις των ισχυρών δυνάμεων και τελικά για τη μετατροπή των κρατών σε προτεκτοράτα.

Ενότητα 2η: Γενικά χαρακτηριστικά των εμφυλίων πολέμων

Χρονολογικός και γεωγραφικός προσδιορισμός των μεγάλων εμφυλίων που θα μελετήσουμε: Ο Αμερικανικός εμφύλιος (1861 – 1864) ανήκει στον 19ο αιώνα ενώ οι άλλοι τρεις – ο Ρωσικός (1918 – 1922), ο Ισπανικός (1936 – 1939) και ο Ελληνικός (1946 – 1949) ανήκουν στον εικοστό. Ο πρώτος συμβαίνει στον έξω από την Ευρώπη κόσμο ενώ οι τρεις επόμενοι είναι μέρος της ευρωπαϊκής κυρίως ιστορίας. Ο Ρωσικός όπως και ο Αμερικανικός έγιναν σε μεγάλα κράτη – σε Αυτοκρατορία στην πρώτη περίπτωση, σε κράτος που συντέθηκε από τον ευρωπαϊκό αποικισμό / εποίκισμό στη δεύτερη – που μπορούν να διαδραματίσουν τον ρόλο Μητροπολιτικών / παγκόσμιων δυνάμεων. Αντίθετα στην περίπτωση του Ελληνικού και του Ισπανικού οι πόλεμοι αυτοί ξέσπασαν σε μικρά σχετικά κράτη, στην περιφέρεια των ευρωπαϊκών κέντρων ισχύος, στην “παρηκμασμένη” κατά μία άποψη πλην όμως “ιστορική” Μεσόγειο θάλασσα.

Το μέγεθος και η διάρκεια των εμφυλίων πολέμων: Το γενικό χαρακτηριστικό σε αυτό το σημείο είναι ότι πρόκειται για πολέμους με μεγάλη διάρκεια και μεγάλο κόστος – σε ανθρώπινα και οικονομικά μεγέθη. Ουσιαστικά πρόκειται για τις πιο σημαντικές πολεμικές αναμετρήσεις στις οποίες ενεπλάκησαν οι χώρες αυτές. Να συνυπολογιστεί ότι στην περίπτωση αυτή οι κατάλογοι των θυμάτων προέρχονται από την ίδια κοινωνία – ανεξάρτητα σε ποιά πλευρά πολέμησαν. Οι δε καταστροφές σημαδεύουν την χώρα στην οποία νικητές και νικημένοι θα χρειαστεί να ζήσουν στη συνέχεια μαζί.

Η δυσκολία του χρονολογικού προσδιορισμού. Υπάρχουν συνήθως ασάφειες στον προσδιορισμό της έναρξης και του τέλους των εμφυλίων. Σε λίγες περιπτώσεις μπορούμε να προβάσουμε μία συγκεκριμένη ημερομηνία στην οποία ξεκινά ο όποιος εμφύλιος ενώ το ίδιο δύσκολο είναι να προσδιορίσουμε την ημερομηνία της λήξης του. Η περίπτωση του ελληνικού εμφυλίου είναι χαρακτηριστική αυτών των δυσκολιών. Οι τελευταίες οφείλονται στις διαφορές που χωρίζουν τους εμφυλίους από τους “κλασσικούς” – μεταξύ κρατών – πολέμους. Για τους δεύτερους η έννοια της “κήρυξης” ενός πολέμου είναι πράξη με διπλωματικό νομικό περίβλημα και ουσία, στους πρώτους δεν συμβαίνει κάτι παρόμοιο. Οι εμπόλεμοι δεν έχουν ίση νομική υπόσταση και σε κάθε περίπτωση η μία πλευρά δεν είναι διατεθειμένη να αναγνωρίσει την νομική υπόσταση – την “νομιμότητα” – της άλλης. Για τους ίδιους λόγους σπάνια οι αντίπαλοι συμφωνούν σε μία όποια “ανακωχή” και στις οποίες μετά από αυτήν διαπραγματεύσεις. Οι εμφύλιοι δεν λήγουν με “Συνθήκη Ειρήνης”!

Γενικά μιλώντας οι εμφύλιοι φαίνεται να συμβαίνουν σε “μεταβατικές”, κρίσιμες φάσεις της εθνικής ιστορίας της χώρας μέσα στην οποία ξεσπούν. Από αυτή την άποψη μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι εμφύλιοι αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης διαδικασίας “εθνογένεσης”. Στους εμφυλίους που χρησιμοποιούμε για σημείο αναφοράς στην παρούσα παράδοση αυτό το σημείο διακρίνεται καθαρά:

Στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής πρόκειται για ένα κράτος νέο, το οποίο μόλις έχει διαμορφώσει την γεωγραφική εικόνα του, μόλις έχει ολοκληρώσει την ενσωμάτωση της ενδοχώρας των πάλαι ποτέ βρετανικών αποικιών από τις οποίες ξεκίνησε πριν από λίγες δεκαετίες την ιστορία του. Ο πληθυσμός του ήδη πλησίαζε τον αντίστοιχο των μεγάλων ευρωπαϊκών κρατών και η υποδοχή μεταναστών του έδινε μία δημογραφική δυναμική ασυναγώνιστη στον τότε κόσμο. Μέσα στη συγκυρία αυτή και μπροστά στην μεταβολή της φάσης, των δεδομένων της “βιομηχανικής επανάστασης” είναι προφανής η ανάγκη για επαναπροσδιορισμό του χαρακτήρα και των λειτουργιών της ανερχόμενης δύναμης. Επίσης ο προσδιορισμός του ισχυρού κέντρου κάτω από το οποίο θα ενοποιηθούν οι ομόσπονδες Πολιτείες.

Στην περίπτωση της Ρωσίας ο εμφύλιος πόλεμος έκρινε τη μορφή και τα χαρακτηριστικά χάρη στα οποία θα συνέχιζε την ιστορία της μία ήδη αναχρονιστική – και για πολλούς ήδη καταδικασμένη – Αυτοκρατορία. Η πρόταξη του κοινωνικού – της κοινωνικής ανατροπής και της επανάστασης – απέναντι στα αδιέξοδα του ιμπεριαλιστικού πολέμου και την αδυναμία των αστικών πολιτικών ελίτ να δώσουν λύσεις στις αδυσώπητες κοινωνικές αντιθέσεις και τις φυγόκεντρες δυνάμεις, αποτέλεσε τη βάση των ανατροπών των οποίων η τύχη κρίθηκε στα πεδία μαχών του εμφυλίου.

Στην περίπτωση της Ισπανίας τα αδιέξοδα μίας αναχρονιστικής στη λειτουργία και τη δομή της κοινωνίας – με ημιφεουδαρχικά και αποικιακά κατάλοιπα, αποσχιστικές τάσεις και έντονες κοινωνικές αντιθέσεις σε όλους τους τομείς (αγροτικό, βιομηχανικό κλπ.), οδήγησαν στην εμφύλια αναμέτρηση. Στις εσωτερικές αιτίες ήρθαν να προστεθούν οι ευρωπαϊκές εντάσεις που προκαλούσε η άνοδος του Ναζισμού, η συγκρότηση του Άξονα και η πορεία προς τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Για την Ελλάδα θα ασχοληθούμε εκτενέστερα:

Στόχοι των εμφυλίων πολέμων. Η απόλυτη επικράτηση. Αδυναμία συμβιβασμού και επίλυσης των διαφορών μέσα από διαπραγματεύσεις. Δυσκολία στην όποια “νομιμοποίηση” και αποδοχή του αντιπάλου. Οι αντίπαλοι διεκδικούν την ίδια χώρα, στοχεύουν στα ίδια χαρακτηριστικά, επιζητούν

τον εξοβελισμό του αντιπάλου – ή των δομών, ή των λειτουργιών κλπ. που αυτός εκπροσωπεί. Στην ουσία πρόκειται για κατεξοχήν “ολοκληρωτικούς” πολέμους.

Οι διαφορές ανάμεσα στο “Δίκαιο” ενός εμφύλιου πολέμου με το αντίστοιχο ενός “κλασσικού”, όπου αναμετρώνται κράτη. Στην δεύτερη περίπτωση ακόμα και μέσα στην διάρκεια της σύρραξης τα αντίπαλα στρατόπεδα έχουν “νομική υπόσταση” την οποία αναγνωρίζει – στα πλαίσια του Δικαίου του Πολέμου – και ο αντίπαλός τους. Στην πρώτη περίπτωση κάτι τέτοιο είναι σχεδόν αδύνατο καθότι, όπως είπαμε το επιζητούμενο αποτέλεσμα σε μία εμφύλια αναμέτρηση είναι “ολοκληρωτικό”: ο “εξοβελισμός” του αντιπάλου.

- Η σχέση των πολέμων αυτών με μεγάλα γεγονότα της γενικότερης συγκυρίας μέσα στην οποία συνέβησαν αποτελεί επίσης ένα ζήτημα που πρέπει να εξετάσουμε.
- Ο Αμερικανικός εμφύλιος στο μεταίχμιο του περάσματος από την πρώτη στην δεύτερη βιομηχανική επανάσταση, στο πέρασμα από την εποχή του ατμού σε εκείνη του ηλεκτρισμού, απαντά σε ζητήματα “προσαρμογής” του καπιταλισμού στις νέες συνθήκες.
- Ο Ρωσικός εμφύλιος αποτελεί για πολλούς μέρος του πρώτου παγκοσμίου πολέμου και ίσως είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι πολλές εντάσεις που δημιούργησε ο μεγάλος αυτός ιμπεριαλιστικός πόλεμος ξέσπασαν στην Ρωσία και όχι αλλού.
- Ο Ισπανικός εμφύλιος ήταν και η αναμέτρηση των δημοκρατικών δυνάμεων της Ευρώπης και του κόσμου με τον ανερχόμενο Ναζισμό και Φασισμό και προανάγγειλε το ιδεολογικό περιεχόμενο του επερχόμενου παγκόσμιου πολέμου.
- Ο Ελληνικός εμφύλιος, την επαύριο του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου - είναι – υποστηρίζουν πολλοί – ο πρώτος εμφύλιος του Ψυχρού πολέμου ή το πρώτο “θερμό επεισόδιο” του τελευταίου.

Ενότητα 3η: Αμερικανικός εμφύλιος πόλεμος (1861 – 1865)

Η αιτία που κυρίως προβάλλεται για τον αμερικανικό εμφύλιο πόλεμο είναι το ζήτημα της δουλείας. Ήταν ένα πρόβλημα κοινωνικής και “θεσμικής” θέσης του εργατικού δυναμικού της αναπτυσσόμενης χώρας – αλληλένδετο με τη μορφή καπιταλιστικής ανάπτυξης που θα ακολουθούσε η τελευταία.

Στο νότο κυριαρχούσε το καθεστώς της δουλείας με εργάτες – σκλάβους, προϊόντα του δουλεμπορίου Αφρικανών που άνθιζε ως τις πρώτες δεκαετίες του δέκατου ένατου αιώνα. Αυτοί εργάζονταν σε μεγάλα αγροκτήματα – φυτείες, όπου καλλιεργούνταν κυρίως βιομηχανικά φυτά, βαμβάκι. Το προϊόν τροφοδοτούσε την ευρωπαϊκή υφαντουργία, την βρετανική πιο ειδικά.

Αντίθετα στις πολιτείες του βορρά κυριαρχούσε η μισθωτή εργασία και οι εργάτες, όπως συμβαίνει στον καπιταλισμό, ήσαν “ελεύθεροι” να διαπραγματευθούν με τους εργοδότες την εργατική τους δύναμη. Ο βορράς αναπτυσσόταν βιομηχανικά και ως εκ τούτου είχε αυξημένες ανάγκες σε φθινό εργατικό δυναμικό και σε πρώτες ύλες.

Η οικονομία του νότου είχε έντονα αποικιακά χαρακτηριστικά βασισμένη σε καλλιέργειες τύπου “φυτείας”. Η οικονομία του βορρά ήταν ήδη “αυτοτελώς” καπιταλιστική – ή εν πάση περιπτώσει είχε ισχυρή τάση πλήρους συμμετοχής στη βιομηχανική επανάσταση.

Οι συσχετισμοί:

Στα 1861 οι Πολιτείες της Ένωσης (του βορρά) είχαν συνολικό πληθυσμό 22.100.000 κατοίκους (το 71% του συνόλου) από τους οποίους οι 21.700.000 ήσαν ελεύθεροι και οι 400.000 ήσαν δούλοι στη διαδικασία απελευθέρωσής τους. Από αυτόν τον πληθυσμό η Ένωση επιστράτευσε 2.100.000 στρατιώτες στη διάρκεια του πολέμου.

Στις Πολιτείες της Ένωσης ανήκε το 71% του σιδηροδρομικού δικτύου, το 90% της παραγωγής βιομηχανικών προϊόντων και το 97% της παραγωγής όπλων και πυρομαχικών. Αντίθετα από αυτόν τον χώρο προερχόταν το 30% των εξαγωγών των ΗΠΑ.

Οι Πολιτείες της Συνομοσπονδίας (του νότου) είχαν συνολικό πληθυσμό 9.100.000 κατοίκους (το 29% του συνόλου) από τους οποίους οι 5.600.000 ήσαν ελεύθεροι και οι 3.500.000 δούλοι. Από τον πληθυσμό των ελεύθερων η Συνομοσπονδία επιστράτευσε 1.064.000 στρατιώτες – ποσοστό 20% σχεδόν του συνολικού της πληθυσμού, ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά στράτευσης που έχουμε συναντήσει στην ιστορία των σύγχρονων πολέμων.

Στις Πολιτείες της Συνομοσπονδίας ανήκε το 29% του σιδηροδρομικού δικτύου, το 10% της παραγωγής βιομηχανικών προϊόντων και μόλις το 3% της παραγωγής όπλων και πυρομαχικών. Αντίθετα από αυτόν τον χώρο προερχόταν το 70% των εξαγωγών της χώρας που αποτελούνταν κυρίως από 4.500.000 “μπάλες” βαμβακιού που έπαιρναν τον δρόμο για τα εργοστάσια υφαντουργίας της Αγγλίας και της Ευρώπης.

Στα χρόνια που προηγήθηκαν του εμφυλίου πολέμου η ανάπτυξη των ΗΠΑ υπήρξε ραγδαία στο οικονομικό και δημογραφικό πεδίο. Ο πληθυσμός της χώρας από τους 3.240.000 κατοίκους (96% αγροτικός, 4% αστικός πληθυσμός) το 1784, έφθασε τους 9.360.000 (93% αγροτικός, 15% αστικός) το 1819, τους 23.200.000 (85% αγροτικός, 15% αστικός) το 1850 και, στις παραμονές του εμφυλίου ήταν περίπου 31.000.000.

Παρά τις τρομερές ανθρώπινες απώλειες του εμφυλίου πολέμου ο πληθυσμός των ΗΠΑ και η αστικοποίησή του συνέχισαν την ανοδική τους πορεία: Το 1869 έφθασε τα 38.920.000 (75% αγροτικός, 25% αστικός) και το 1916 τα 99.870.000 (51% αγροτικός, 49% αστικός). Η δυναμική άνοδος τροφοδοτήθηκε από την μαζική μετανάστευση Ευρωπαίων κυρίως προς τις ΗΠΑ. Από αυτή τη σκοπιά ο εμφύλιος μπορεί να αντιμετωπιστεί και ως διαδικασία ένταξης νεοφερμένων μεταναστών στην κοινωνία και την πολιτική των ΗΠΑ (συγκριτικά: το ποσοστό των ισπανόφωνων

που πολεμούν στον σημερινό Αμερικανικό στρατό σε Ιράκ ή Αφγανιστάν χωρίς μάλιστα να έχουν προλάβει να αποκτήσουν ούτε ακόμα την αμερικανική υπηκοότητα).

Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα σχεδόν κάθε βόρεια Πολιτεία είχε καταργήσει τη δουλεία και το 1819 υπήρχαν 11 δουλοκτητικές πολιτείες και 11 όπου η δουλεία είχε καταργηθεί. Καθώς βρισκόταν σε εξέλιξη η επέκταση των ΗΠΑ προς τα δυτικά ως τις ακτές του Ειρηνικού η διαμάχη εντάθηκε με παρονομαστή τον χαρακτήρα της κάθε νέας πολιτείας ή της κάθε νέας επικράτειας. Όπως ήταν αναμενόμενο δημιουργήθηκε μία ισχυρή κίνηση για κατάργηση δουλείας στον βιομηχανικό βορρά – κίνηση με ανθρωπιστικά αλλά και οικονομικά χαρακτηριστικά. Η αντίδραση του νότου ήρθε με την ανάδειξη ρατσιστικών θεωριών, από το 1830 και μετά.

1854: ίδρυση Ρεπουμπλικανικού Κόμματος με κεντρικό θέμα την κατάργηση της δουλείας (προσχωρήσεις Δημοκρατών και άλλων πολιτικών παραγόντων).

Καλύβα του Μπάρμπα Θωμά – Χάριετ Στόου

Χρονολογικά

1861

12 Απριλίου Επίθεση στο οχυρό Φορτ Σάντερς από Νοτίους σε αναζήτηση οπλισμού.

15 Απριλίου Ο πρόεδρος Λίνκολν κήρυξε στρατιωτική κινητοποίηση στο βορρά. Αρχή πολέμου. Ναυτικός αποκλεισμός νότιων πολιτειών.

21 Μαΐου Το Ρίτςμοντ ανακηρύχθηκε σε πρωτεύουσα του Νότου.

1862

16 Απριλίου Υποχρεωτική επιστράτευση στο νότο.

Σκληρές μάχες σε όλα τα μέτωπα.

1863

1 Ιανουαρίου Ο Λίνκολν καταργεί την δουλεία.

3 Μαρτίου Υποχρεωτική επιστράτευση στο βορρά

Μάιος Προέλαση βορείων κατά μήκος του Μισισσιπιπή

1864

2 Σεπτεμβρίου Κατάληψη της Ατλάντα από βορείους.

8 Νοεμβρίου Επανεκλογή Λίνκολν στο προεδρικό αξίωμα στο βορρά.

1865

9 Απριλίου Συνθηκολόγηση στρατηγού Λή και νοτίων πέντε ημέρες μετά την πτώση του Ρίτςμοντ.

14 Απριλίου Δολοφονία Λίνκολν.

Μάιος Συνθηκολόγηση των τελευταίων στρατευμάτων του νότου.

Πολιτείες του νότου (11): Αλαμπάμα, Αρκάνσας, Φλώριδα, Γεωργία, Λουιζιάνα, Μισισσιπιπή, Βόρεια Καρολίνα, Νότια Καρολίνα, Τεννεσί, Τέξας και Βιρτζίνια.

Βορρά (22): Καλιφόρνια, Κονέκτικατ, Ντελαουέρ, Ιλινόις, Ινδιάννα, Αϊόβα, Κάνσας, Κεντάκυ, Μείν, Μέρυλαντ, Μασαχουσέτη, Μίσιγκαν, Μινεσότα, Μισούρι, Νιού Χάμπσαϊρ, Νιού Τζέρσεϋ, Νέα Υόρκη, Οχάιο, Όρεγκον, Πενσυλβάνια, Ρόντ Άϊλαντ, Βέρμοντ, Ουισκόνσιν.

Το 10% των στρατιωτών λιποτάκτησε στη διάρκεια του πολέμου.

Οικονομική ευμάρεια στο βορρά χάρη στις στρατιωτικές παραγγελίες. Ελλείψεις και πληθωρισμός στο νότο εξαιτίας του ναυτικού αποκλεισμού.

Ενιαία κυβέρνηση στο βορρά, αδυναμία δημιουργίας ισχυρού κεντρικού κυβερνητικού σχήματος στο νότο. Ο Τζέφερσον Νταϊήβις “Πρόεδρος” του νότου είχε εξαιρετικά περιορισμένες εξουσίες.

Αποτυχία του νότου να κερδίσει υποστήριξη και διπλωματική αναγνώριση από Αγγλία και Γαλλία.

Ενότητα 4η: Ρωσικός εμφύλιος πόλεμος (1918 – 1922)

Ο ρωσικός εμφύλιος πόλεμος ξεκίνησε μέσα σε ένα πολύπλοκο ιστορικό σκηνικό. Από τη μία πλευρά ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος και η επώδυνη συμμετοχή της τσαρικής Ρωσίας σε αυτόν, κλόνισε την ενότητα της Αυτοκρατορίας των Τσάρων και δημιούργησε διαλυτικές και αποσχιστικές τάσεις παράλληλα με την έντονη κοινωνική δυσανεμία. Από την άλλη πλευρά η πλήρης αποτυχία της κοινοβουλευτικής εκδοχής της Αυτοκρατορίας, όπως προσπάθησε να την εφαρμόσει στα 1917 ο Κερένσκυ με την συνδρομή των δυνάμεων της ANTANT, οδήγησε στην κοινωνική πρώτα, πολιτική στη συνέχεια, ανατροπή του Οκτωβρίου (Νοεμβρίου) 1917, στην Οκτωβριανή Επανάσταση και την ανάληψη της εξουσίας από το ριζοσπαστικά επαναστατικό κόμμα των Μπολσεβίκων. Η σύντομη περίοδος Κερένσκυ δεν επέλυσε κανένα από τα προβλήματα που η αυτοκρατορία άφησε πίσω της, αντίθετα, στην διάρκειά της οξύνθηκαν οι αποσχιστικές τάσεις, οι κοινωνικές συγκρούσεις, η άνοδος των εθνικισμών, η κατάρρευση του στρατιωτικού και κρατικού μηχανισμού και τα διαλυτικά φαινόμενα κάθε είδους. Ο Κερένσκυ ήταν υποχρεωμένος να συνεχίσει τον πόλεμο στο πλευρό των δυνάμεων της ANTANT (δυνάμεις που στήριζαν το καθεστώς του) ενώ προσπάθησε να στηρίξει το καθεστώς του στην παλαιά Δούμα, στο κοινοβούλιο, το οποίο μετονομάστηκε σε «Συντακτική Συνέλευση». Η κίνηση αυτή επέτεινε τις διαλυτικές τάσεις καθώς μετέτρεψε τους εκπροσώπους των δυσαρεστημένων ομάδων της Αυτοκρατορίας (εθνικών ή κοινωνικών ομάδων) σε πολιτικές ηγεσίες άξιες να διαχειριστούν τις αποσχιστικές επιδιώξεις ή τα επιμέρους ταξικά τους συμφέροντα βαθαίνοντας τα χάσματα στο εσωτερικό της χώρας – όπως και στο στρατό - και οδηγώντας τη στα πρόθυρα της διάλυσης.

Η οκτωβριανή επανάσταση πρόσθεσε στις πολυποικίλες προηγούμενες αντιθέσεις τη βαθιά τομή που χώριζε δύο εκ διαμέτρου αντίθετες κοινωνικές, πολιτικές, ουσιαστικά οικονομικές και ιδεολογικά εχθρικές παρατάξεις.

Ως εκ τούτου οι δυνάμεις που αντιπαρατέθηκαν στον ρωσικό εμφύλιο προήλθαν τόσο από την βασική σύγκρουση ανάμεσα στις δυνάμεις της επανάστασης και της αντεπανάστασης όσο και από τις πολυάριθμες αντιθέσεις που η πτώση της Αυτοκρατορίας είχε δημιουργήσει. Τα μέτωπα λοιπόν του πολέμου που ακολούθησε ήταν συγκεχυμένα και ρευστά: επανάσταση, εθνικισμοί, τοπικές ηγεσίες, ταξικά συμφέροντα δημιούργησαν πλήθος αντιμαχόμενων στρατοπέδων. Οι εξωτερικές επεμβάσεις συνέβαλαν ουσιαστικά σε αυτό το γενικευμένο χάος. Χρειάστηκε πολύς χρόνος για να ξεχωρίσουν τα βασικά στρατόπεδα του εμφυλίου αυτού πολέμου ή μάλλον για να ξεχωρίσει το πλέον συμπαγές, ιδεολογικά και πολιτικά ισχυρό, στρατόπεδο: εκείνο των κομμουνιστών.

Χρονολογία

Αρχές 1917 Παραίτηση Τσάρου Νικολάου Β΄
Δημιουργία Προσωρινής Κυβέρνησης (Κερένσκυ)
Δημιουργία Συντακτικής Συνέλευσης

Οκτώβριος 1917 (7 Νοεμβρίου) Εξέγερση στην Αγία Πετρούπολη
Οι ένοπλες πολιτοφυλακές που συγκροτήθηκαν από τις Επιτροπές εργατών και στρατιωτών (Σοβιέτ) καταλαμβάνουν την εξουσία

Στην αρχή η εξουσία των Μπολσεβίκων ήταν γεωγραφικά και πολιτικά περιορισμένη. Η βασική τους δύναμη βρισκόταν στις εργατικές επιτροπές της Πετρούπολης και της Μόσχας καθώς και στις επιτροπές των στρατιωτών (αγροτών σε μεγάλο ποσοστό) των μονάδων του στρατού που διέρρεαν από το μέτωπο και που στασίαζαν ενάντια στην στρατιωτική ηγεσία. Στη Συντακτική Συνέλευση, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί την περίοδο Κερένσκυ, οι Κομμουνιστές – Μπολσεβίκοι αποτελούσαν μειοψηφική ομάδα και ως εκ τούτου, τον Ιανουάριο του 1918 την κατήργησαν μεταφέροντας όλη την εξουσία στις επιτροπές εργατών και στρατιωτών – στα Σοβιέτ. Από το σημείο αυτό οι Μπολσεβίκοι και πολιτική τους ηγεσία με επικεφαλής τον Λένιν ανέλαβαν τις τύχες της Ρωσίας.

Η πρώτη τους μέριμνα ήταν να υλοποιήσουν την πρώτη και πιο ουσιαστική από τις πολιτικές τους υποσχέσεις : το σταμάτημα του πολέμου. Οι Γερμανοί, οι Αυστροούγγροι και οι Οθωμανοί απαίτησαν τεράστιες εδαφικές παραχωρήσεις για να συναινέσουν στο σταμάτημα του πολέμου, γεγονός που προκάλεσε ισχυρές αντιδράσεις στην ρωσική πλευρά όπου πολλοί κατηγορήσαν τους Μπολσεβίκους για «εθνική μειοδοσία» και «προδοσία». Παρόλα αυτά στις 6 Μαρτίου 1918 υπογράφηκε η Συνθήκη του Μπρέστ – Λιτόφσκ όπου η επαναστατική κυβέρνηση της Ρωσίας κέρδισε την ειρήνη με αντάλλαγμα τεράστιες εδαφικές παραχωρήσεις στις Κεντρικές Αυτοκρατορίες (Βαλτικά κράτη – Ουκρανία – Καύκασος κλπ.).

Η επαναστατική ανατροπή προκάλεσε γρήγορα πολιτική και κοινωνική συσπείρωση ενάντια στους Μπολσεβίκους ενώ ταυτόχρονα ενίσχυσε τις αποσχιστικές τάσεις εθνικιστών ή απλά πολεμάρχων. Τρεις μόλις ημέρες μετά την επανάσταση ξέσπασε το κίνημα των Κερένσκυ – Κρασονόφ. Φιλικά προς τον Κερένσκυ στρατεύματα κάτω από τη διοίκηση του στρατηγού Κρασονόφ επιτέθηκαν στους επαναστάτες της Πετρούπολης όπου ταυτόχρονα εξεγέρθηκαν οι μαθητές των στρατιωτικών σχολών (δόκιμοι). Μετά από σφοδρές συγκρούσεις οι επαναστατικές πολιτοφυλακές – με την ενίσχυση μίας μεραρχίας Λετονών που είχε στασιάσει και προσχωρήσει στους επαναστάτες - νίκησαν τους αντιπάλους τους στο Πούλκοβο και κατέπνιξαν το κίνημα. Σχεδόν ταυτόχρονα σε διάφορα σημεία της Ρωσίας, πολέμαρχοι, εθνικιστές και αριστοκράτες έφτιαχναν δικές τους κυβερνήσεις. Οι Κοζάκοι του ποταμού Δον ήταν οι πρώτοι στον μεγάλο κατάλογο των αποσχίσεων.

Η Συνθήκη του Μπρέστ Λιτόφσκ έδωσε επιχειρήματα στους εχθρούς των Μπολσεβίκων καθώς πρόσθεσε την προδοσία στις αμέτρητες κατηγορίες που εκτόξευαν εναντίον της επανάστασης. Πολύ γρήγορα διαμορφώθηκε ένας ευρύτατος αντεπαναστατικός συνασπισμός που περιλάμβανε γαιοκτήμονες – αριστοκράτες, συντηρητικούς αγρότες, μεσοαστούς, επιχειρηματίες και οικονομικούς παράγοντες, στελέχη του παλαιού καθεστώτος και του τσαρικού στρατού, ρεπουμπλικάνους, μοναρχικούς, σοσιαλιστές – μεταρρυθμιστές, την Εκκλησία, εθνικιστές, αποσχιστικές δυνάμεις, αναρχικούς και οτιδήποτε άλλο μπορούσε να δημιουργηθεί περιφερειακά στο χάος της διαλυόμενης αυτοκρατορίας. Το μεγάλο μειονέκτημα αυτού του συνασπισμού ήταν τα αντικρουόμενα συμφέροντα των επιμέρους στοιχείων που τον αποτελούσαν και οι πολλαπλοί πόλοι εξουσίας που διαχειρίζονταν τις δυνάμεις του. Από την άλλη πλευρά το αντεπαναστατικό στρατόπεδο είχε την υποστήριξη του συνόλου των εκτός Ρωσίας καθεστώτων, τόσο των Κεντρικών Αυτοκρατοριών – ο γερμανικός στρατός που κατέλαβε την Ουκρανία και πολλά ρωσικά εδάφη ενίσχυε κάθε κίνηση ενάντια στους Μπολσεβίκους – όσο και των δυνάμεων της ANTANT – ο Τσώρτσιλ διακήρυξε από την πρώτη στιγμή την ανάγκη να «πνιγεί στην κούνια του» το καθεστώς των Μπολσεβίκων ενώ ο Λόυντ Τζώρτζ (πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας) όσο και ο Πρόεδρος Ουίλσον των ΗΠΑ, επεξεργάστηκαν άμεσα σχέδια για την ανάσχεση του κομμουνισμού.

Οι στρατιωτικές δυνάμεις της ρωσικής επανάστασης αποτελούνταν αρχικά από τις ένοπλες εργατικές πολιτοφυλακές, την «Κόκκινη Φρουρά», που συγκροτήθηκαν σε εθελοντική βάση χρησιμοποιώντας τα όπλα του παλαιού στρατού. Οι μονάδες του τσαρικού στρατού, όσες δεν είχαν διαλυθεί ή προσχωρήσει στην επανάσταση αποστρατεύθηκαν καθώς δεν ενέπνεαν εμπιστοσύνη. Καθώς οι αντίπαλοί τους πολλαπλασιάζονταν γρήγορα, οι μπολσεβίκοι προχώρησαν γρήγορα στη συγκρότηση πιο σταθερών στρατιωτικών μηχανισμών. Τον Ιανουάριο του 1918 συγκροτήθηκε ο «Κόκκινος Στρατός των εργατών και των αγροτών» που προοδευτικά, αφού απορρόφησε τα εθελοντικά σώματα, προχώρησε σε υποχρεωτική στρατολογία. Πολλοί αξιωματικοί του τσαρικού στρατού ενσωματώθηκαν σε αυτές τις στρατιωτικές μονάδες ως «στρατιωτικοί σύμβουλοι» αρχικά αλλά και ως αξιωματικοί στη συνέχεια.